

УДК 81'243-057.87

О. П. ДАЦКІВ

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПОРТФОЛІО СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА – МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Розглянуто застосування технології портфоліо у підготовці майбутніх учителів іноземних мов. Обґрунтовано доцільність застосування цієї технології як засобу формування професійно-орієнтованих компетентностей і форми контролю результатів діяльності студента-практиканта: подано визначення терміну «портфоліо студента-практиканта», виокремлено функції портфоліо. Описано структуру і зміст, запропоновано критерії оцінювання портфоліо студента-практиканта. Визначено послідовність впровадження європейського методичного портфоліо в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: майбутній учитель іноземної мови, педагогічна практика, портфоліо студента-практиканта, технологія портфоліо, європейський методичний портфоліо.

О. П. ДАЦКІВ

СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ПОРТФОЛИО СТУДЕНТА ПРАКТИКАНТА – БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Рассмотрено применение технологии портфолио в подготовке будущих учителей иностранных языков. Обоснована целесообразность применения этой технологии как средства формирования профессионально-ориентированных компетентностей и формы контроля результатов деятельности студента-практиканта. Предложено определение термина «портфолио студента-практиканта», определены функции портфолио. Описана структура и содержание, предложены критерии оценивания портфолио студента-практиканта. Определена последовательность внедрения европейского методического портфолио в образовательно-профессиональную программу подготовки будущих учителей иностранных языков.

Ключевые слова: будущий учитель иностранного языка, педагогическая практика, портфолио студента-практиканта, технология портфолио, европейский методический портфолио.

О. П. DATSKIV

THE STRUCTURE AND CONTENT OF THE TEACHER TRAINEE PORTFOLIO FOR FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

The structure and content of the teacher trainee portfolio The use of portfolio in future foreign language teachers education programmes has been examined. The expediency of the teacher trainee portfolio as a means of forming professionally-oriented competencies and the teacher trainees' performance evaluation has been substantiated. The structure and content of the teacher trainee portfolio have been outlined. The assessment criteria of the teacher trainee portfolio have been offered. The consecution of the stages of implementing the European Portfolio for Student Teachers of Languages has been determined.

Keywords: future foreign language teacher, teacher training, teacher trainee portfolio, portfolio technique, the European Portfolio for Student Teachers of Languages

Сучасний учитель іноземних мов повинен бути фахівцем готовим аналізувати результати власної роботи, генерувати педагогічні ідеї, розуміти перспективність новітніх педагогічних

технологій і вміти впроваджувати ці технології на практиці. Однією з таких технологій є технологія портфоліо.

У перекладі з італійської мови слово «портфоліо» означає «папка спеціаліста» або «папка з документами». Ідея створення і використання портфоліо в освіті виникла у США в середині 80-х років ХХ ст., потім поширилася у Європі та Японії. На початку нинішнього століття технологія портфоліо стала застосовуватись у навчальних закладах Росії [1; 3; 6], а в Україні поки що перебуває на початковій стадії впровадження [9, с. 47].

Сучасне розуміння портфоліо як засобу фіксації, накопичення та оцінки результатів і досягнень у різних сферах діяльності людини уможливорює його використання як ефективного засобу формування іншомовної комунікативної компетентності, професійно орієнтованих компетентностей майбутніх учителів іноземних мов, оцінювання рівня сформованості у них цільових компетентностей, а також форми контролю результатів діяльності студента-практиканта – майбутнього вчителя іноземних мов.

У проаналізованих педагогічних та методичних дисертаційних дослідженнях висвітлюються питання використання портфоліо як засобу організації самостійної роботи [7; 12], розвитку умінь письма [2] майбутніх учителів іноземних мов, альтернативного методу оцінювання готовності випускників ВНЗ до професійно-педагогічної діяльності [3], однак, наскільки нам відомо, питання застосування портфоліо для формування професійно орієнтованих компетентностей і оцінювання результатів педагогічної практики майбутніх учителів іноземних мов залишилося поза увагою дослідників.

Актуальність статті зумовлена необхідністю якісного оновлення процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням сучасних вимог до рівня підготовки та засобів діагностики навчальних досягнень випускників педагогічних ВНЗ.

Метою статті є визначення структури і змісту портфоліо студента-практиканта – майбутнього учителя іноземних мов на прикладі досвіду кафедри практики англійської мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка .

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) обґрунтувати доцільність застосування технології портфоліо як засобу формування професійно орієнтованих компетентностей і форми контролю результатів діяльності студента-практиканта – майбутнього вчителя іноземних мов; 2) описати структуру і зміст портфоліо педагогічної практики студента; 3) запропонувати критерії оцінювання портфоліо студента-практиканта; 4) визначити послідовність впровадження європейського методичного портфоліо в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Заключною ланкою практичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у ВНЗ є переддипломна практика студентів, яка проводиться перед захистом дипломної роботи або складанням підсумкового комплексного кваліфікаційного іспиту. Під час цієї практики поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, добирається фактичний матеріал для виконання дипломної роботи.

Відповідно до «Положення про організацію та проведення практик Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка», зміст і послідовність практики, а також форми контролю та звітності визначаються програмою, яка розробляється кафедрою згідно з навчальним планом та затверджується першим проректором університету. Кафедри можуть розробляти й інші методичні документи, що сприятимуть досягненню високої якості проведення виробничої практики студентів [11, с. 3]. У статті ми пропонуємо портфоліо студента-практиканта як альтернативний засіб оцінювання результатів педагогічної практики студентів.

Спираючись на визначення європейського мовного [2, с. 2; 4, с. 7; 7, с. 151; 4; 5; 12] та методичного [13; 14; 15] портфоліо, ми визначасмо *портфоліо студента-практиканта* як набір документів, за допомогою яких студенти (власники портфеля) збирають, систематизують свої досягнення та відображають власний досвід навчання іноземних мов, зразки виконаних робіт, а також отримані ними нагороди і заохочення, що підтверджують зазначений рівень професійно орієнтованих компетентностей.

Аналіз наукової літератури з проблеми виявив наявність кількох класифікацій портфоліо, які застосовуються у вищій освіті. У дослідженні ми керувалися класифікацією С. Ю. Ніколаєвої [10, с. 48], оскільки ця класифікація, на нашу думку, є досить повною і точною та відповідає визначеним нами завданням.

Таким чином, портфоліо студента-практиканта за метою створення є комбінованим (портфоліо-процес і портфоліо продукт), за учасниками навчально-виховного процесу – портфоліо студента, за видами діяльності – оціночний, демонстраційний, рефлексивний, за кількістю власників – індивідуальний, за часом створення – семестровий (укладається під час проходження педагогічної практики у 10 семестрі за навчальним планом), за способом презентації – портфоліо на паперовому чи електронному носії.

Далі розглянемо функції портфоліо студента-практиканта. Аналізуючи застосування технології портфоліо у вищій професійній освіті, С. Ю. Ніколаєва виокремлює діагностичну, цілепокладання, мотиваційну, змістову, розвивальну, рейтингову функції портфоліо [10, с. 49].

І. П. Задорожна зазначає, що реалізація технології портфоліо здійснюється у самостійній роботі майбутніх учителів іноземних мов шляхом використання «Мовного портфеля для філологів», який виконує педагогічну (розвиток у студентів прагнення нового досвіду міжкультурного спілкування через, наприклад, особисті контакти, читання, використання медіа; заохочення студентів до рефлексії власних навчальних цілей, методів і прийомів, самооцінки процесу навчання та його результатів, планування; автономне навчання) та інформаційну (оцінювання результатів навчання, можливість отримання достовірного висновку про досягнутий рівень володіння англійською мовою в єдиному для всієї європейської системи освіти форматі) функції [7, с. 152 – 153].

З огляду на перспективу використання технології портфоліо для навчання майбутніх філологів писемного мовлення І. В. Беженар визначає педагогічну і звітну функції портфоліо. Педагогічна функція полягає у розвитку здатності студента до усвідомлення характеру і процесу оволодіння писемним мовленням, до рефлексивної самооцінки свого мовленнєвого і навчального досвіду, у створенні умов для підвищення мотивації студента і якості оволодіння ним писемним мовленням. Звітна функція портфоліо – надавати вичерпну інформацію про досягнення і динаміку рівня володіння писемним мовленням, бути основою для адекватної оцінки рівня володіння писемним мовленням з орієнтацією на вимоги Ради Європи [2, с. 3].

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що портфоліо студента-практиканта виконує педагогічну та звітно-оцінювальну функції.

Виконуючи *педагогічну функцію*, яка включає функції цілепокладання, змістову, мотиваційну і розвивальну, портфоліо студента-практиканта є засобом навчання, що відображає процес розвитку професійно-педагогічних знань, умінь та усвідомленості як складових відповідних компетентностей майбутнього вчителя іноземних мов. Портфоліо створює умови для самостійного планування власної професійної діяльності під керівництвом вчителя і методистів; індивідуалізує процес проходження педпрактики; надає йому більш усвідомленого характеру; слугує довідником, що містить зразки вправ, навчальних матеріалів тощо; є основою для формування нових співробітницьких і партнерських взаємовідносин між учителем і учнями; допомагає студенту брати участь у керуванні процесом практики; заохочує творчість, ініціативність і відповідальність власника портфоліо. Висновки Н. Ф. Коряковцевої про те, що у процесі роботи з мовним портфелем студент вчиться експериментувати з прийомами оволодіння мовою: визначати найбільш продуктивні, накопичувати навчальний досвід, відстежувати свої успіхи і проблеми та вносити відповідну корекцію у свою роботу [9, с. 119], є релевантними до портфоліо студента-практиканта.

Виконуючи *звітно-оцінювальну функцію*, портфоліо студента-практиканта слугує засобом оцінювання, педагогічні можливості якого полягають у забезпеченні об'єктивного контролю і самоконтролю з боку студентів та створенні умов для реалізації контролю відповідно до загальноєвропейських вимог. Як засіб оцінювання портфоліо педагогічної практики допомагає студенту: визначати та документувати власні успіхи й досягнення, простежувати їх динаміку; здійснювати систематичну самооцінку своєї професійної діяльності; порівнювати результати власної самооцінки з оцінкою вчителя і методистів. Таким чином, звітно-оцінювальна функція поєднує в собі діагностичну та рейтингову функції.

Реалізація педагогічної та звітно-оцінювальної функцій здійснюється за рахунок змісту портфоліо студента-практиканта. Зміст визначається структурними складовими портфоліо

Титульний лист.

Зміст, у якому подані назви розділів(підрозділів) та номери сторінок.

Вступ. У ньому практиканти визначають місце педагогічної практики для власного професійного становлення, описують особливості виробничої практики на 5 курсі, коротко описують базу практики.

Розділ 1. Навчальна діяльність. У цьому розділі студенти представляють 10 повних планів-конспектів уроку з основної мови та 10 повних планів-конспектів з другої мови із зразками розробленої самими практикантами наочності.

Розділ 2. Виховна діяльність. У цьому розділі має бути план-конспект виховного заходу у класі, де практикант виконував обов'язки класного керівника, та два плани-конспекти позакласних виховних заходів (з основної та другої іноземних мов) у класах, де практикант вів уроки іноземної мови.

Розділ 3. Науково-дослідницька діяльність. Цей розділ містить зразки анкет, інтерв'ю й ін., що виконувались під час проходження практики та у межах дипломного дослідження, характеристику класного колективу.

Фото- та відеоматеріали. Наповнення цього розділу є особливо актуальним для студентів, які проходять практику за місцем проживання чи роботи.

Журнал педагогічної практики.

Щоденник педагогічної практики.

Портфоліо студента-практиканта пропонуємо оформити у файловій папці. Рекомендований обсяг – до 70 сторінок друкованого тексту. Вимоги до оформлення тексту є стандартними: текст розташований з одного боку на листку білого паперу формату А4 із полями: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє, нижнє – 20 мм, шрифт Times New Roman, 14 кегль, інтервал – 1,5. Художнє оформлення портфоліо не оцінюється.

Змістове наповнення портфоліо може коригуватися методистами з другої іноземної мови, кафедри педагогіки. Затверджена структура, вимоги до змісту і оформлення, критерії оцінювання портфоліо повинні бути повідомлені студентам на настановчій конференції з педагогічної практики.

Пропонуємо такі критерії оцінювання портфоліо студента-практиканта (ОКР «Спеціаліст»)

Критерії оцінювання портфоліо студента-практиканта

83–90 балів («відмінно») виставляється, якщо портфоліо студента-практиканта підтверджує його зрілість, здатність до реальної і дієвої самооцінки, уміння добиватися результату і вирішувати професійно орієнтовані завдання, сформованість професійно орієнтованих компетентностей, готовність відповісти на запитання про те, що змінилося у розумінні власної професійної діяльності після досягнення продемонстрованих у портфоліо результатів, відповідає усім вимогам до структури та оформлення.

74–82 балів («добре») виставляється, якщо портфоліо студента-практиканта загалом підтверджує його здатність до реальної і дієвої самооцінки, уміння добиватися результату і вирішувати професійно орієнтовані завдання, сформованість професійно орієнтованих компетентностей, готовність відповісти на запитання про те, що змінилося у розумінні власної професійної діяльності після досягнення продемонстрованих у портфоліо результатів, відповідає усім вимогам до структури та оформлення, але укладене з окремими недоліками.

60–73 балів («задовільно») виставляється, якщо портфоліо студента-практиканта загалом підтверджує його здатність до самооцінки, уміння вирішувати професійно орієнтовані завдання, сформованість професійно орієнтованих компетентностей, готовність відповісти на запитання про те, що змінилося у розумінні власної професійної діяльності після досягнення продемонстрованих у портфоліо результатів. Портфоліо відповідає вимогам до структури та оформлення, але укладене із значними недоліками.

0–59 балів («незадовільно») виставляється, якщо портфоліо студента-практиканта не підтверджує його здатність до самооцінки, уміння вирішувати професійно орієнтовані

завдання, сформованість професійно орієнтованих компетентностей. Портфоліо не відповідає вимогам до структури та оформлення, укладене неохайно чи недбало.

Захист педагогічної практики проводиться у дні, визначені графіком навчального процесу факультету іноземних мов, у формі усної презентації методисту, що триває до 10 хвилин.

Критерії оцінювання захисту педагогічної практики

9–10 балів («відмінно») виставляється, якщо студент дав вичерпну відповідь на запитання методиста щодо ходу педагогічної практики, виконаних ним завдань, продемонстрував володіння відповідними знаннями та вміннями, передбаченими програмою практики, підготував портфоліо студента-практиканта.

7–8 балів («добре») виставляється, якщо студент загалом відповів на запитання щодо ходу педагогічної практики та виконаних ним завдань, продемонстрував володіння відповідними знаннями та вміннями (але з окремими недоліками), підготував портфоліо студента-практиканта.

5–6 балів («задовільно») виставляється, якщо студент відповів не на всі запитання щодо ходу педагогічної практики та виконаних ним завдань, продемонстрував володіння відповідними знаннями та вміннями, але зі значними недоліками, підготував портфоліо студента-практиканта з порушеннями його структури і недоліками у змісті.

0–4 бали («незадовільно») виставляється, якщо студент не зміг дати відповіді на більшість запитань щодо ходу педагогічної практики та виконаних ним завдань, продемонстрував незадовільне володіння знаннями та вміннями, передбаченими програмою, не підготував портфоліо студента-практиканта.

Вважаємо, що використання запропонованого нами портфоліо студента-практиканта як засобу формування професійно-орієнтованих компетентностей і форми контролю результатів діяльності студента-практиканта створить передумови для поступового впровадження європейського методичного портфеля майбутнього вчителя іноземної мови (далі – ЄМетП) у підготовку фахівців цієї галузі у нашій країні з метою забезпечення їх конкурентоспроможності і професійної мобільності.

ЄМетП – посібник для студентів університетів і педагогічних ВНЗ, які готують майбутніх учителів іноземних мов, розроблений фахівцями Європейського центру сучасних мов при Раді Європи під час роботи над проектом «Від профілю до портфоліо: рамки самоаналізу для майбутніх викладачів іноземних мов». Призначення посібника – бути опорою для аналізу дидактичних знань і педагогічних здібностей, оцінювання дидактичної компетентності, здійснення процесу документації успіхів та досвіду, отриманого під час проходження педагогічної практики [15].

До змісту ЄМетП увійшли шість розділів: 1) особиста анкета, яка сприяє роздумам над загальними педагогічними проблемами на початку навчання; 2) розділ самооцінки, в якому подано дескриптори методичних умінь для рефлексії і самоаналізу студентами рівня сформованості власної професійно-методичної компетентності; 3) досє, яке наочно демонструє результати самооцінки і містить конспекти уроків, зразки роздаткового матеріалу, записи, зроблені під час аналізу проведених уроків, власні статті, анкети тощо; 4) глосарій основних термінів, які вживаються в ЄМетП; 5) покажчик понять і термінів, використаних у дескрипторах; 6) інструкція користувача ЄМетП.

ЄМетП використовується під час усього періоду навчання у ВНЗ, проходження всіх видів практик. Його структуру і зміст розроблено так, що учителі іноземних мов можуть продовжувати працювати з цим документом після отримання диплома ВНЗ.

Послідовність впровадження ЄМетП в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх учителів іноземних мов має циклічну структуру, оскільки щороку нові студенти починають працювати із цим документом. Окремі елементи зазначеної послідовності можуть модифікуватися. Так, ознайомлення викладачів із ЄМетП доцільно провести у формі методичного семінару, а студенти можуть дізнатися про цей вид портфоліо на занятті з практичного курсу англійської (німецької, французької) мови і почати роботу в розділі «Особиста анкета» під час вивчення тем «Я і моє оточення», «Робота і працевлаштування».

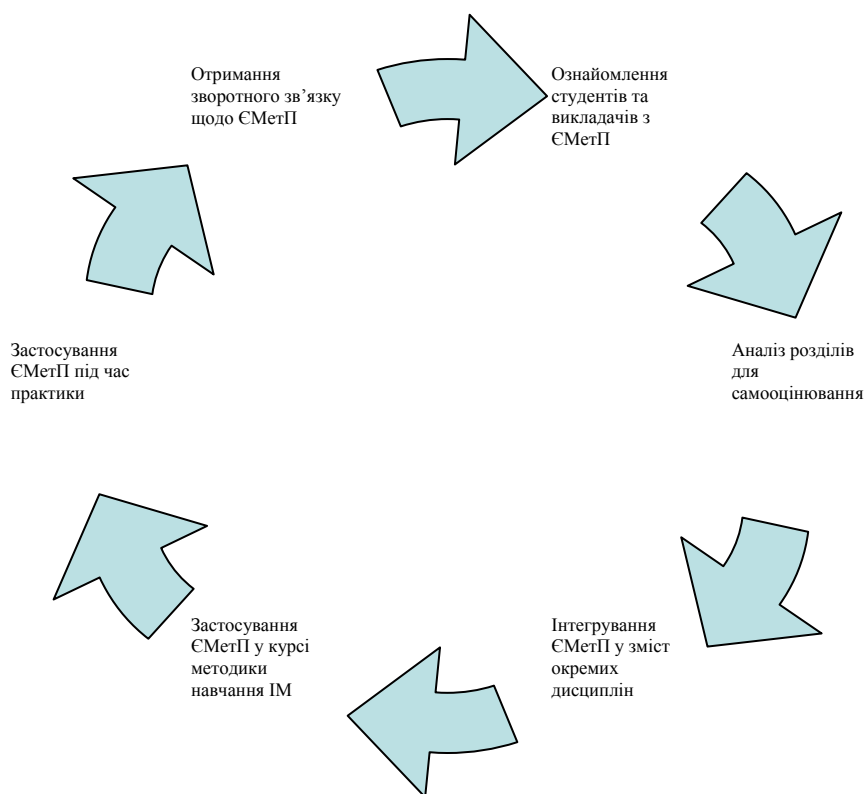
Робота з дескрипторами розділу «Самооцінювання» потребує попереднього аналізу їх змісту, ознайомлення з методичною термінологією іноземною мовою, а тому може частково проводитися на 2 курсі на заняттях з практичного курсу та на 3 – 4 курсах під час вивчення методики навчання іноземних мов. Далі доцільно інтегрувати ЄМетП у викладання інших дисциплін циклу професійно-педагогічної підготовки: педагогіки, педагогічної майстерності, практичної фонетики, практичної граматики, другої іноземної мови, а також застосовувати під час педагогічної практики.

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Важливим етапом у визначеній нами послідовності є отримання зворотного зв'язку щодо використання ЄМетП у формі бесід із студентами-випускниками, проведення опитувань, захисту виробничої практики тощо.

Головними перевагами застосування запропонованого нами портфоліо студента-практиканта, а у перспективі і ЄМетП у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов є раціональність і прозорість цього засобу оцінювання готовності студента до майбутньої професійної діяльності, поступовий перенос педагогічного акценту з оцінки методиста на самооцінку і взаємооцінку студентів, забезпечення умов для самоконтролю і самооцінки практикантів, їх саморегуляції, самостійної експертизи власної діяльності.

Разом із беззастережними перевагами є деякі проблеми у застосуванні технології портфоліо: недостатня розробленість методичної бази, невідповідність студентів і викладачів до організації роботи студентів над укладанням портфоліо. З метою вирішення цих проблем необхідно провести підготовчу роботу серед викладачів-методистів та студентів, здійснювати моніторинг процесу реалізації технології портфоліо під час педагогічної практики з обов'язковим аналізом проблем, які виникають у процесі впровадження зазначеної технології, підвести підсумки та обговорити результати впровадження технології портфоліо на методичних семінарах кафедр і факультету. За такого підходу портфоліо студента-практиканта допоможе сформувати нове розуміння освітнього процесу всіма його учасниками і стане підґрунтям для використання ЄМетП як одного із засобів створення загальноєвропейського освітнього простору у мовній освіті.

Рис. 1. Послідовність впровадження ЄМетП у освітньо-професійну програму підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні європейського методичного портфеля майбутнього вчителя іноземної мови у процес підготовки вчителів іноземної мови, а також застосуванні технології портфоліо для оцінювання навчальних досягнень майбутніх учителів з дисципліни «Практичний курс англійської мови».

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьева Г. Н. Педагогические возможности портфолио как технологии оценивания учебных достижений студентов вуза / Г. Н. Артемьева // Вестник НГГУ. – 2010. – № 1. С. 71–74.

2. Беженар І. В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / І. В. Беженар. – К., 2012. – 22 с.
3. Бекузарова Н. В. Профессиональное портфолио как альтернативный метод оценивания готовности выпускников к профессионально-педагогической деятельности / Н. В. Беркузарова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2008. – №5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnoe-portfolio-kak-alternativnyu-metod-otsenivaniya-gotovnosti-vypusnikov-k-professionalno-pedagogicheskoy-deyatelnosti>
4. Гальскова Н. Д. Языковой портфель как инструмент оценки и самооценки учащихся в области изучения иностранных языков / Н. Д. Гальскова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 5. – С. 6–11.
5. Европейский Языковой Портфель: предложения по разработке / И. Крист, Ф. Дебюзер, А. Добсон и др.; пер. с англ. – М.: Еврошкола, 1998. – 155 с.
6. Жидкова Р. А. Современные методы оценивания результатов обучения Р. А. Жидкова // Известия ГПУ им. В. Г. Белинского. – 2012. – № 28. – С. 772–779.
7. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетенцією: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / І. П. Задорожна – К., 2012. – 456 с.
8. Колодкина Л. С. Моделирование общедидактической подготовки студентов – будущих учителей в условиях педагогической практики в университете: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. С. Колодкина – Ижевск, 2005. – 228 с.
9. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: пособие для учителей. / Н. Ф. Коряковцева. – М.: Аркти, 2002. – 175 с.
10. Николаева С. Ю. Технология «Портфолио» в высшем профессиональном образовании / С. Ю. Николаева // Иноземні мови. – № 2. – 2013. – С. 47–54.
11. Положення «Про організацію та проведення практик студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка». – 2012р. – 16 с.
12. European Language Portfolio. Portfolios. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/portfolios.html
13. European Portfolio for Student Teachers of Languages. David Newby Anne-Brit Fenner, Barry Jones, Hanna Komorowska, Kristine Soghikyan. Council of Europe 2007. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ecml.at/epostl>
14. Insights into the European Portfolio for Student Teachers of Languages (EPOSTL) Editor David Newby (2012). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://epostl2.ecml.at/>
15. Using the European Portfolio for Student Teachers of Languages Anne-Brit Fenner 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://epostl2.ecml.at/>